

KWALITEITSSPRONGEN

Het hart van je familie breken was de prijs die je betaalde om je eigen hart te redden. Florence had vastgehouden aan deze overtuiging, die haar door de afgelopen zes onbarmhartige weken heen had geholpen – en dus was ze verrast, daar op het bovendek van de Bremen, dat ze haar vertrouwen langzaam voelde wegsijpelen. Van onder haar smalle hand tuurde ze naar de mensen die beneden op de kade samendromden. De meizon enterde de haven en hulde alles in een verblindende schittering. Het rook naar kolen en rotte vis. Groene golfjes sloegen van de scheepsromp terug naar de kade, waar haar ouders en haar jongere broer tussen vreemden in gekneld stonden. Ze had naar hen willen schreeuwen, maar beseftte dat haar stem niet boven het gekrijs van de meeuwen en de regelmatig weerklinkende bas van de ontzagwekkende sloopstoeter uit zou komen.

Pas nadat ze haar ticket had gekocht had Florence haar ouders verteld dat ze weg zou gaan. Vervolgens zette ze zich schrap tegen de eruptie binnen het gezin.

‘Was de oprichting van de Communistische Partij in Cleveland niet genoeg?’ Het geschreeuw van haar vader had de ramen van hun woonkamer in Flatbush laten rinkelen. ‘Rúslánd! Wil je naar een land waar ze mensen doodschieten omdat ze hun eigen graan eten?’

Ze was in de tegenaanval gegaan. ‘Geen mens die daarnaartoe is gegaan heeft ooit gemeld zoiets te hebben gezien.’

Hij wendde zich tot haar moeder. ‘Nooit gemeld! Ze worden bedrogen, Florie. En jij wordt ook bedrogen.’

‘Ja hoor, en de fabrieken verbranden zeker alleen maar stro om rook uit de schoorstenen te laten komen?’

‘Je denkt zeker dat ik zo’n sufferd ben dat ik niet weet uit wat voor nepwereld mijn eigen vader is weggegaan. Zo’n jong iemand als jij, rijp om gerekruteerd te worden ...’

‘Ik ben door niemand gerekruteerd!’

Maar zijn blik was woest van gekmakend wantrouwen. ‘Laat je partijkaart zien!’

‘Die heb ik niet!’ schreeuwde ze, haar stem gesmoord door tranen. ‘In godsnaam, ik ben geen communist!’

‘Maar waarom dan, Florie. Zeg me alsjeblieft waaróm. Wat is dit voor krankzinnigs, dat een meisje weg wil van haar familie, van haar huis, van alle mensen die van haar houden? Om naar het andere eind van de wereld te gaan?’

Ze kon hem de waarheid niet vertellen. Kon hem de foto niet laten zien van de man met de donkere ogen en Apache-kaken, weggestopt achter in haar ladekast. Ze ging nog liever door voor een communist dan voor een *nafka*, een slet. ‘Ik ga niet voorgoed weg, papa!’ zei ze met een stem hees van het schreeuwen.

‘Zeg dan voor hoeláng?’

‘Dat kán ik niet. Een jaar, misschien langer.’

‘Om nog een jaar van je leven te vergooien?’

‘Ik wil mijn leven léven.’

‘Ga dan maar! Ik heb genoeg van je’, zei haar vader. ‘Ik hoop niet dat er ooit een dag komt dat je de pijn voelt die wij nu voelen.’

Ondanks hun dreigementen waren haar ouders haar komen uitzwaaien. Haar moeder had Florence haar eigen bontjas gegeven om de sneeuwrijke Russische winter te trotseren. Haar vader kocht een hutkoffer voor haar. Ze keken toe toen die door een stuwadoor in het ruim werd gegooid, waar hij de afmetingen van een lucifersdoosje kreeg naast alle overige lading – enorme kratten en vaten, verchromde auto’s en piano’s. Haar broer Sidney had haar zijn gekoesterde padvindingskompas gegeven, waarvan Florence nu de koude, schuine rand met een kwellend genoegen in het zachte vlees van haar duim voelde drukken. Pas nadat ze aan boord was gegaan had ze het in haar tas gevonden. Ze wilde weer van boord gaan om het terug te geven aan Sidney, wiens stugge rattenkop nu en dan nog

zichtbaar was tussen de mensen op de kade. Maar het was te laat: de derdeklaspassagiers kwamen aan boord en blokkeerden de loopplank met onhandige pakketten en bundels. Denen, Polen en Duitsers, stevig ingepakt in hun winterjassen en rubberlaarzen. Met hun Amerikaanse kinderen bij zich keerden ze terug naar hun vaderland op zoek naar werk. Toen Florence ze sjokkend aan boord zag gaan kreeg ze plotseling het gevoel dat ze naar een oude film over Ellis Island keek die door de Grote Depressie werd teruggespoeld: massa's immigranten die terugkwamen naar het schip, achteruitgedreven dwars door dat grote mensenpakhuis terwijl Lady Liberty hen uitzwaaide.

Haar dagdromerij werd onderbroken door een ruzie aan dek. Iemand wilde per se een broedmachine bij zich houden in plaats van die achter te laten in het ruim. In het gekrakeel klonk het kraaien van een haan, dwars door het derde signaal van het stoomschip heen. Een van de Polen maakte gebruik van de herrie en het tumult om rond te gaan met een collectebus. Toen hij een lang, knap meisje in een gedistingeerd groen mantelpakje ontwaarde, zag hij Florence aan voor een rijke jongedame en begon hij met een zwaar accent een heel verhaal af te steken over behoeftige ballingen. Het was niet te verstaan in het geklapper van touwen en de echo's van de haven. Ze dacht dat ze haar naam hoorde roepen – de stem van haar vader als een hallucinatie, opgeroepen door de dwarrelwind. Florence deed haar tas open en gaf de man een muntstuk.

Ze verwachtte dat het schip elk ogenblik de trossen zou losgooien, maar er was opnieuw beroering ontstaan in de menigte. Op de loopplank was een meisje van een jaar of achttien haar bril verloren en die zocht ze nu op de tast, wat ze alleen onderbrak om zich boos te verweren tegen degenen die ze achter zich ophield. In haar bijziende blik herkende Florence het ongetemde verzet van iemand die geleerd had haar onbeholpenheid schaamteloos te dragen. Een meisje dat gewend was om misplaatst te zijn. Maar Florence werd nog het meest getroffen door haar uiterlijk. Het meisje had Florence zelf kunnen zijn – jonger, kleiner, en molliger, maar verder met een gelijkenis alsof ze familie was. Haar huid was net zo bleek, en haar haar, maar iets donkerder dan dat van Florence, had de stevige krullen die Florence in haar eigen haar had leren beteugelen met relaxers en kammen. Iemand van het schip werd naar het meisje toe gestuurd om haar te helpen, en de bril werd al snel tussen de planken vandaan gehaald. De beroering werd opnieuw overstemd door het laatste signaal van boven uit het schip. De schoorstenen braakten rook uit en de motoren

van de sleepboten begonnen te draaien. Eindelijk gleeed de Bremen haast onmerkbaar achterwaarts de Hudson op.

Een zwerm meeuwen met zwartgerande vleugels cirkelde rond het schip toen het het water spleet en deed kolken. Langzaam maar zeker week de menigte op de kade, waaronder haar familieleden. Alleen de meeuwen bleven dichtbij. Ze volgden de Bremen en rezen en daalden in een tunnel van lucht die het schip en iedereen aan boord leek voort te drijven langs een route die zich onherroepelijk uitstreckte over een glanzende, ontzagwekkende zee.

De volgende ochtend werden de zonnestrallen niet belemmerd door gebouwen of bomen. Een kille oceaanwind bezorgde Florence' armen kippenvel terwijl ze in de geschulpte schaduw van een zonnescerm op een dekstoel zat. Ze zette haar zonnebril met ronde glazen op en probeerde een boek te lezen dat ze voor de reis had meegenomen: *Red Virtue: Human Relationships in the New Russia* van Ella Winter. Winters schrijfstijl maakte het lastig om verder te komen dan bladzijde twee. En op dat moment trok een andere menselijke relatie ook haar aandacht: op het bovendeck, in de eerste klas, flaneerde een lange, opgedirkte vrouw met ingevallen wangen en het miezerige lijf van een hazewindhond aan de arm van een veel jongere, donkerder getinte man. Het haar van de man was als dat van Valentino met brillantine strak achterovergekamd. Zijn ruggengraat bleef onbuigzaam met militaire zelfverzekerdheid, zelfs toen zijn metgezellin hem op de schouder klopte en met haar dunne lippen langs zijn oor streek.

‘En ... wat vind je van haar?’

Florence draaide zich om en ontdekte het meisje dat ze de vorige dag had gezien. Haar schildpadden brilmontuur stond nu stevig op haar smalle neusbrug. Boven op haar hoofd vol krullen stond een katoenen baret gevaarlijk scheef.

‘Pardon?’

‘Ella Winter. Je boek. Weer zo'n nep-Margaret Mead, als je het mij vraagt.’

Florence fronste en wierp een blik op het omslag.

‘Het was vast een hele teleurstelling voor haar toen ze ontdekte dat haar Russen geen analfabe te wilden waren zoals de Samoanen’, vervolgde het meisje zonder omhaal.

‘Heb je het gelezen?’ zei Florence wantrouwig.

‘Ik heb alles gelezen wat ik erover wil weten in het essay dat in *The American* stond. Die plaatsen elk zogenaamd wetenschappelijk stuk zolang het geschreven is door mevrouw Lincoln Steffens. Vind jij het wat?’

Het was niet zozeer een vraag als wel het bij voorbaat afwijzen van haar smaak, en daarom, zo besloot Florence, geen antwoord waard. Het boek was eigenlijk verbazingwekkend saai. Maar door de geestdriftige hardvochtigheid van dit vreemde meisje voelde Florence zich gedwongen het te verdedigen. ‘En wat vind je dan van Dorothy Thompson? Wil je die ook niet lezen omdat ze getrouwd is met Sinclair Lewis?’

‘Wat is dat nou voor een scheve vergelijking?’ Het meisje plofte neer op de naburige dekstoel. ‘Thompson is de koningin van de pers. Winter is gewoon een suffragette die twintig jaar te laat is geboren.’

In de ogen van het meisje – net zo blauw als die van Florence – gloeide een verlangen naar discussie, wat Florence des te irriterender vond omdat ze zelf ook zo was geweest. Ze voorvoelde dat een gesprek met dit wezen haar zou terugwerpen op een versie van zichzelf die ze slechts met moeite had afgeschud. Op de middelbare school en op de universiteit had Florence goede cijfers gehaald, maar in haar achterhoofd wist ze dat de leraren die ze bewonderde geen bewondering voor haar hadden. Haar geschiedenisleraar preeks haar eens in het bijzijn van andere leerlingen als het soort meisje dat ‘een eik kon vellen met een honkbalknuppel’. Ze kromp ineem bij de gedachte hoe doof ze was geweest voor dit dubbelzinnige compliment.

‘Hoezo een suffragette?’ vroeg ze nu met behoedzame nonchalance.

‘De plaats van de arbeidsvrouw is naast de man van haar klasse, niet naast vrouwen uit andere klassen. Dat is standaard-Marx, als zij ooit al de moeite genomen heeft om die te lezen.’

‘Als je de moeite had genomen om háár te lezen, zou je weten dat ze toegeeft dat Marx zegt dat dat alleen geldt voor maatschappijen die de klassen nog niet hebben afgeschaft. Trouwens, ik lees het niet voor de theorie.’

‘Ik wist het wel! Je bent op weg naar Rusland, net als ik.’ Het meisje stak haar hand uit. ‘Essie Frank.’

‘Florence Fein.’

Binnen de kortste keren werd Florence bestookt met een spervuur aan vragen. In welke klasse reisde ze? Waar kwam ze vandaan? Waar had ze op school gezeten? Waar was ze van plan te logeren in Moskou?

‘Het Intourist Hotel?’ Essie klonk ontzet. ‘Die halen je het vel over de oren. Ze laten alle buitenlanders veel te veel betalen.’ Essie zou naar het

zich liet aanzien een plek krijgen in een werkersslaaphuis van het Instituut voor Vreemde Talen, waar ze al een baan had gevonden.

‘Ik blijf in Moskou tot ik een treinkaartje naar Magnitogorsk heb’, zei Florence, op een toon waarvan ze hoopte dat die zowel mysterieus klonk als ontmoedigend om verder door te vragen. De Bremen zou aanleggen in Kopenhagen, Danzig en Libau, en Florence had nog niemand anders ontmoet die, net als zij, in Letland van boord zou gaan en daar de trein naar Moskou zou nemen. Te oordelen naar wat ze vertelde, had Essie de reis beter voorbereid. Ze had extra pasfoto’s bij zich en ook dingen om te ruilen of cadeau te doen. Die goede voorbereiding stelde Florence’ vertrouwen in de toekomst op de proef. ‘Magnitogorsk, helemaal in de Oeral!’ zei Essie, onder de indruk van Florence’ onverschrokkenheid of versted door haar onbezonnenheid. ‘Heb je daar een baan of zo?’

Florence wist niet goed wat ze moest antwoorden. Ze wist zelf nauwelijks wat voor droom ze najoeg: die over de Sovjetmensen, of die over één bepaalde donkerogige Sovjetman.

Op dat moment kwam een hele klik passagiers van het tussendeck naar boven. Een van de mannen zwaaide naar Essie.

‘Is dat de groep waar je bij hoort?’ zei Florence.

Essie leek in verlegenheid gebracht. ‘Nee, nee, ik hoor niet echt bij ze ...’ Nadat ze was binnengedrongen in Florence’ privésfeer leek Essie die van zichzelf nauwlettend te bewaken. ‘Weet je, er was nog een plek over, en ik kreeg het ticket heel goedkoop op het allerlaatste moment ... Zij gaan allemaal in Danzig van boord.’

‘O.’ Florence richtte haar blik weer op het stel in de eerste klas. De hazewindhond in haar zijden strandpyjama boog haar lange bovenlijf in een bezwijmende lach, terwijl haar gebronsde minnaar met halsdoek haar bij haar middel vasthield alsof hij probeerde te voorkomen dat ze haar rug zou breken. ‘Het lijkt wel of ze poseren voor de foto’, merkte Florence op.

‘En zal ik je eens wat vertellen, ze probeert de pers juist uit de weg te gaan’, zei Essie onverwacht.

‘Wéét jij wie ze is?’

‘Iedereen aan boord weet dat. Het is Mary Woolford, de erfgename van al die nutsbedrijven, en dat is haar nieuwe gigolo, een legendarische Argentijnse polospeler. O, kijk niet zo geschokt; hij is veel te donker om een Amerikaan te zijn. Hij is haar echtgenoot *numero tres*.’

Florence was inderdaad geschokt, niet door de huidskleur van de nieuwe echtgenoot maar doordat Essie zo goed op de hoogte was van de scheeps-

roddels. ‘Kijk, ze heeft net zijn hemd weer rechtgetrokken.’

‘Ik hoop dat ze het niet vet maakt nadat ze zijn haar heeft aangeraakt’, schimpte Essie.

‘Jakkie!’ riepen ze in koor. Ze stikten bijna van het lachen.

‘Je weet toch wat ze zeggen’, zei Essie. ‘Van achteren een lyceum, van voren een museum.’

‘Nou, hij houdt wel van cultuur’, zei Florence, waarna ze door een tweede lachbui met rode gezichten in hun stoelen dubbelvouwden. Essie deed haar bril af en veegde de tranen uit haar ogen, en Florence moest weerstand bieden aan het krachtige gevoel dat dit meisje, met kuiltjes in de wangen die gebeeldhouwd leken, haar hart veroverde.

‘Niet meteen kijken,’ zei Essie, terwijl ze Florence’ pols pakte, ‘maar er komen twee van die snelle studentjes onze kant op.’

Florence keek achterom en herkende twee jonge mannen in kabeltruien die al sinds het ontbijt over het dek hadden rondgelopen. ‘Meer snelle scholierijes’, zei ze, waarna ze haar benen strekte om nog een paar centimeter extra zon te vangen, waardoor de jongens haar goed konden bekijken. De beide jonge mannen overlegden zachtjes met elkaar voor ze avances maakten.

‘We willen jullie niet storen, dames’, zei de kleinste van de twee. Hij had een vrolijk gezicht en grote oren. ‘Maar mijn vriend was ervan overtuigd dat jij Norma Shearer bent.’

Het was niet de eerste keer dat een jongen die vergelijking maakte. Wanneer ze een goede dag had zag Florence de gelijkenis in de spiegel: haar diepliggende blauwgrijze ogen en het arendsprofiel dat men ‘koninklijk’ noemde, gelaatstreken die ergens tussen onschuld en arrogantie in zweefden. ‘Als je wilt ben ik Al Jolson, schat,’ zei ze, ‘zolang je maar een Lucky voor ons hebt. We zijn helemaal door onze sigaretten heen, zoals je ziet.’ Met de onverschrokkenheid van de zeelucht klonk ze als een door de wol geverfde flirt.

De jonge man keerde zijn zakken om. ‘Sorry, Miss Shearer, geen stinkstokken voor een toernooi, voorschrift van de coach. Maar in het restaurant kunnen we wel een paar woestijnpaarden voor jullie halen ...’

En dat deden ze. Ze vertelden dat ze Jack en Brian heetten en dat ze met de New Haven Tennis Club op weg waren naar Duitsland, als gasten van de Rot-Weiss Tennis Club. Met haar nagel maakte Florence het pakje Camels dat ze hadden gebracht open en gaf er ook een aan Essie.

‘Rusland! Dat is wat je noemt je blik verruimen’, zei Brian toen ze hem

vertelden waar ze naartoe gingen. ‘Om het rode paradijs op te bouwen?’

‘In feite wel, ja’, merkte Essie op zonder scherts.

De jongens wierpen haar een verwarde glimlach toe en wendden zich weer tot Florence. Zodra Essie haar mond opendeed, merkte Florence, was het duidelijk dat ze niets wist te zeggen om de aandacht van een man vast te houden. Al snel moesten de jongens naar hun training (ergens in het doolhof van het schip was een volwaardige tennisbaan), maar ze vroegen de meisjes of ze na het eten samen met het team wat kwamen drinken. ‘Als we dan nog niet in bed moeten liggen’, zei Florence, die hen nawuifde met een sigaret tussen haar vingers.

Die avond, na de tweede gong voor het avondeten, trof Florence Essie in de met een tapijt beklede gang bij de Kronprinz Lounge. Ze keek naar Essies rok en schoenen en zei: ‘Kom met me mee.’

Vanaf de onderste slaappleats in Florence’ hut keek Essie met onverholene afgunst rond. ‘Heb je dit hier helemaal voor jou alleen?’

‘De tweedeklastickets zijn meestal niet uitverkocht. Wat voor maat schoenen heb je?’

‘Achtendertig. Ons stoppen ze met zijn achten in één ruimte, maar eigenlijk zijn het er negen want er is ook nog een kind van vier, en de anderen zijn allemaal sociaal-democraten die de hele nacht in het Pools discussiëren, dus je doet geen oog dicht.’

‘Ik heb negenendertig en een half. Dan moeten we iets in de tenen proppen. Hier, probeer eens of deze je past.’ Florence wierp haar een wijde jurk met brede kimonouwoven toe.

‘Wat is er niet goed aan de schoenen die ik aanheb?’

‘Er is niets aan de hand als je niet wilt weten wat de linker en de rechter is, ze zijn zo vierkant.’ Ze keek keurend naar de jurk en zei: ‘Er moet een riem om de taille’, hoewel Essie een niet noemenswaardige taille had.

‘Het probleem is mijn haar’, zei Essie moedeloos. ‘Door al dat zout in de lucht wordt het een soort vogelnest. Als ik nou jouw krullen had ...’

‘Dat kan. Je hoeft ze alleen maar om een hete schaar te draaien. Dat laat ik je straks wel zien’, zei ze. ‘Nu zijn we al laat.’

Een handvol New Havenspelers zat aan een van de hoge tafels bij de bar. Zo met zijn allen straalden ze een bijna dreigende sfeer van gezondheid uit.

De komst van Essie en Florence wekte geen interesse bij hen op, behalve dan dat Brian opgewekt nog een paar stoelen aansleepte. ‘Twee Joe Rickey’s hier.’ Hij tikte tegen zijn glas. ‘Ze beweren dat er geen gin meer is, dus wij zijn aan de bourbon.’

‘Drie Rickey’s’, verbeterde een lange jongen met rode wangen naast Florence hem.

‘Jij hebt genoeg gehad om het dek te kunnen zwabberen, Kip’, zei iemand. Niet overtuigd stak Kip een vinger op naar de kelner.

‘Ik kan je één ding wel vertellen, de Davis Cup wordt gewoon te groot’, zei een jonge man die Leslie heette. ‘Je hoort je eigen naam niet eens meer noemen. Ze zeggen “advantage Verenigde Staten” of “Frankrijk vier, Engeland twee”. We hebben het lot van heel het verdomde land op onze nek.’

Florence had geen flauw idee waar ze het over hadden en ze was blij toen Brian vroeg of ze allebei echt naar Rusland gingen. ‘Kun je dat niet aan ons zien?’ zei ze.

Kip wierp hun een verveelde blik toe en zei: ‘De fransozen maken zich blijkbaar niet druk.’

‘Maar de Duitsers wel, dat geef ik je op een briefje’, zei Leslie. ‘En die hebben Hitler, die ze achter hun vodden zit over hun fysieke superioriteit.’

‘Zolang ze Von Cramm hebben, kunnen ze de Cup nog pakken. Eén kampioenspaard, meer heb je niet nodig.’

‘Wie is Von Cramm?’ zei Essie, die wat later in het gesprek viel, maar de mannen praatten verder.

‘Als Von Cramm tenminste speelt.’

‘Waarom zou hij niet spelen?’

‘Hij is niet echt vriendjes met die ouwe Hit. Vorig jaar noemde hij Herr Führer een huisschilder.’

‘Ik hoorde dat Ribbentrop heeft geprobeerd hem in te schrijven bij de nazipartij, maar Von Cramm zei dat hij kon ophoepelen.’

‘Hij voelde zich zeker te goed voor ze, hè?’

‘Nee, hij is nijdig omdat ze zijn maatje Daniel Prenn uit het team hebben gegooid.’

Florence zag dat Essie’s ogen oplichtten in verbolgen begrip. ‘Het is walgelijk’, zei ze, ‘dat ze de Joodse atleten hebben uitgesloten.’

‘Ze verzwakken zichzelf zonder Prenn’, zei Brian.

‘Prenn is een prima speler,’ erkende Kip, ‘maar niemand is onvervangbaar.’

Florence zinde op een gepast antwoord, maar Essie was haar voor. ‘Ik

vind het onvoorstelbaar’, ging ze verder, ‘dat Duitsland de Olympische Spelen mag organiseren terwijl ze de Joodse spelers niet toelaten ...’

‘Gewoon onvoorstelbaar!’ imiteerde Kip haar onbarmhartig. ‘Prenn kan voor iemand anders gaan spelen als het hem niet bevalt.’

‘De Britten pikken hem vast in.’

‘Of de Russen. Hij is toch een van hen?’

‘Ze zouden Duitsland uit de spelen moeten gooien’, foeterde Essie.

‘Je houdt dus niet van hun politiek. Nou, ik hou niet van de bolsjewieken en hún politiek’, zei een jongen met een spitse neus en stekeltjehaar. ‘Laten we die er maar uitgooien. En ook die geitenbreiers van een Grieken als we toch bezig zijn, waarom niet?’

Essie hapte toe en stortte zich vol vuur in een aanval op deze redenering. Maar niemand luisterde naar haar. Zelfs in de ogen van Florence leek ze een schnauzer te midden van dobermanns. ‘Volgens mij spartelt die vriendin van je als een vis op het droge, maar er is hier alleen maar water, fluisterde Brian tegen Florence. Florence schaamde zich voor haar stilzwijgen – dat ze Essie er zo van langs liet krijgen door deze gojim.

‘Kom op, jongens, geen politiek vanavond’, bepleitte een ander. ‘Laat het Olympisch Comité dat maar uitzoeken.’

‘Ze hebben het al uitgezocht’, zei Kip. ‘Brundage heeft gezegd dat al dat geklets over Joodse atleten flauwekul is.’

‘En die comités doen het altijd geweldig’, antwoordde Florence, die haar kans schoon zag. Ze goot het laatste restje van haar Rickey naar binnen en wierp Kip een koele blik toe. ‘Het is geen flauwekul als de halve wereld een boycot wil.’

‘Niet de halve wereld, alleen een paar Joden en communisten die ons in een nieuwe oorlog willen storten. Welterusten, allemaal’, zei hij, zich in zijn volle arische lengte oprichtend.

‘*Auf Wiedersehen!*’ riep Florence hem na, en ze pakte Essies hand voor haar vriendin nog meer hete kolen uit haar vurige mond liet vallen.

‘En dat zijn nou de trouwe vaderlanders tegenwoordig, Florence! Eersteklas bekrompen Amerikaanse vlaggenzwaaiers. Die hebben de macht, en daarom heb ik het helemaal gehad met die fraaie vs.’

Florence hoorde dat zich achter in Essies keel tranen ophoopten. Essie had aan een stuk doorgerateld sinds ze in Florence’ hut waren.

‘Dat hoeft je mij niet te vertellen’, stelde Florence haar verheugd gerust. Ze vroeg zich af waarom Essies wanhoop haar zo opgewekt maakte. Toen

drong het tot haar door dat ze, voor het eerst sinds ze afscheid had genomen van haar familie en aan boord was gegaan, volkomen overtuigd was dat ze de juiste beslissing had genomen. Amerika had haar niets te bieden.

‘Arrogante varkens met hun bek in hun chique drankjes en hun koppen in het zand. Hypocrieten die slijmen met de fascistten terwijl die zich bewapenen tegen de rest van Europa’, ging Essie door. ‘En mensen zoals zij zijn de eersten om mijn ouders verraders te noemen.’

‘Niet huilen, Essie, of doe dan in elk geval mijn jurk uit.’

‘Sorry’, zei Essie, en ze veegde haar druipneus aan haar blote arm af. Ze deed Florence’ jurk uit en onthulde daarmee de baleinen van haar vergeelde bh en haar lange onderbroek. ‘O, moet je mij nou zien’, riep ze uit. ‘Ik kon niet eens een nieuwe onderbroek of fatsoenlijke jarretelles meenemen. Als mijn moeder nog leefde was ze ze wel met me gaan kopen, maar ik wilde mijn vader daar geen geld voor vragen. O, Florence, hij is me niet eens komen uitzwaaien. En het ergste is dat het mijn eigen schuld is. Echt waar, want ik zei tegen hem dat hij niet mee moest komen. Ik dacht dat hij zich daar niks van aan zou trekken ... Trek niet zo’n gezicht!’

‘Doe ik niet.’

‘Ik dacht dat hij toch wel zou komen. Maar ik heb zo veel nare dingen tegen hem gezegd. Zulke afschuwelijke dingen ... Weet je, we hadden eigenlijk allemaal samen op dit schip moeten zitten. Mijn vader, mijn zusje Lily, en ook mijn moeder ... O, je vindt me vast verschrikkelijk als ik het je vertel.’

‘Echt niet, liefje.’ Florence raapte Essies oude kleren van de grond en ging naast haar zitten. ‘Wat het ook is, dat hebben we nu allemaal achter ons gelaten.’

AGNOSIE

Het grootste deel van mijn leven werd ik Julik genoemd, maar nu heet ik Julian. Hoewel ik ter wereld ben gekomen aan de zwarte oevers van de Wolga, vermeldt mijn geboorteakte ondubbelzinnig dat ik ‘Amerikaans’ ben. Die eer dank ik aan mijn moeder, Florence Fein, die het indertijd waarschijnlijk verstandiger vond dat ik geregistreerd stond als een yankee dan als een jid. (Zij kon zelf aanspraak maken op beide.) In 1943, op de drempel van een nog lang niet zekere overwinning op de nazi’s, werd haar besluit misschien ingegeven door dezelfde logica die ervoor zorgde dat alle Joodse jongens van mijn generatie door het leven zouden gaan met hun voorhuid intact. Maar misschien was Florence niet zozeer zenuwachtig voor de binnenvallende fascistten als wel voor haar eigen Sovjetkameraden.

Wie zal het zeggen?

Ik heb mijn moeder nooit gevraagd waarom ze dat besluit nam, en ik denk niet dat ze me een duidelijk antwoord had gegeven als ik dat wel had gedaan. Verdringen en weglaten waren bij haar een onwrikbare gewoonte, net als bij zovelen die vasthouden aan een onbeantwoorde liefde voor een verloren zaak. Als camouflage bleek ‘Amerikaan’ net zo’n goede dekmantel voor ‘Jood’ als een trui voor een chihuahua. Toch veranderde het mijn leven in één belangrijk opzicht: het gaf duidelijk vorm (een autonome grens, zou je kunnen zeggen) aan mijn gevoel van anders-zijn. Dat heeft vandaag de dag misschien niets opzienbarends, nu

een kind geen erger lot kan treffen dan gewoon zijn. Maar in mijn tijd, toen een bescheiden, onopvallende aanwezigheid een nuttig iets was, was mijn Amerikaanse nationaliteit de wijnvlek die van mij een wangedrocht en een aristocraat maakte. Zelfs in het kindertehuis van de staat, waar ik doodsbenauwd was dat de andere jongens erachter zouden komen dat ik anders was, koesterde ik een bittere trots over mijn geheime band met het avocadokleurige deel van de wereldkaart waarover mijn leraren met zo veel vrome afkeer spraken.

Pas toen ik in 1979 echt voet op Amerikaanse bodem zette, werd ik plotseling teruggetoverd in een zoveelste domme Sovjetpompoe. De beleefde verwarring op het gezicht van mijn bazen maakte duidelijk dat het Engels dat ik (voornamelijk in gedachten) sinds ik een kind was had gesproken, ongeveer zo verstaanbaar voor hen was als Mandarijn. Ik troost me met de gedachte dat ik in de dertig jaar als Amerikaans staatsburger een heel eind ben gekomen in het herwinnen van mijn erfgoed. Ik drink mijn bier koud. Ik flos. Ik geef minstens vijftien procent fooi. Mijn accent is nu van onbepaalde oorsprong. Wanneer ik zo nu en dan terug moet naar Rusland, merk ik met genoeg dat mijn vroegere landgenoten mij eerst en vooral identificeren aan de hand van de blauwe kleur van mijn paspoort.

Waarom ik ben teruggereisd? Het simpelste antwoord is dat ik nu werk voor een bedrijf dat meer goed heeft gedaan voor samenwerking en vriendschap tussen onze beide roemvolle naties dan tientallen jaren van internationale vredesbesprekingen en non-proliferatieverdragen. En dan heb ik het over de grote oliemaatschappijen. De afgelopen vier jaar was ik in dienst van een van de vijf of zes olie- en gasbedrijven waarvan de kantoren in Washington een stevige halve cirkel (of strop, zoals sommigen het misschien noemen) rond de hoofdstad van ons land vormen. Mijn expertise ligt op het terrein van ijsbrekers – die megalosaurussen van duizend ton die zich door gletsjers heen vreten zodat u en ik onze tank kunnen blijven vullen met het bezinksel van paleozoïsche kerkhoven. En nu er verschillende van die kerkhoven ontdekt zijn in het Russische noordpoolgebied is er voor mij geen gebrek aan werk. Om de zoveel maanden pak ik mijn lichtgewicht koffer en neem ik een nachtvlucht naar Moskou. Tegen de ochtend ga ik op Sjeremetjevo door de douane onder de woordloze, strakke blik van een matrone wier intense minachting bij het vergelijken van mijn gezicht met de portretfoto in mijn paspoort me eraan herinnert dat ik in Rusland, net als elke willekeurige

staatsburger, niemand ben. Voor deze verfrissende vernedering word ik royaal gecompenseerd.

Mocht het zo lijken dat ik alleen maar terugvlieg om het geld, dat is niet zo. Waar ik het meeste naar uitzie is de kans om mijn zoon te zien. Lenny, die de laatste negen jaar zijn eigen geluk najoeg in Moskou. Najoeg, ja. Er zijn een paar dingen die Lenny me niet heeft verteld die ik toch weet. Maar mijn zoon ervan overtuigen dat hij het zinkende schip in Rusland moet verlaten en naar huis moet komen, bleek zelfs nog moeilijker dan het bevrijden van mijn moeder dertig jaar geleden. Zwerflust en koppigheid zijn gelijksoortige karaktertrekken in onze familie. Als Florence nog zou leven, zou ze geïmponeerd zijn door de manier waarop haar kleinzoon het been stijf weet te houden. Haar eigen weigering om weg te gaan was een meesterwerk van waardige rebellie, net zo imponerend als een van Gandhi's hongerstakingen. Toen wij ons in 1978 opmaakten om te vertrekken, weigerde ze niet alleen met de rest van de familie te emigreren, maar vertikte ze het zelfs het woord 'Amerika' uit te spreken. Pas nadat ze werd geconfronteerd met fysiek onvermogen bracht ze bedeesd aftastend het onderwerp ter sprake. 'Zijn jullie nog steeds van plan om ... dáárheen te gaan?' vroeg ze. Dáárheen. Een paar jaar terug las ik iets over een neurologische aandoening waar slachtoffers van een beroerte aan kunnen lijden. Iemand met deze aandoening kan naar een gloeilamp kijken en alle onderdelen ervan beschrijven – de gloeidraad, de voet en het glas. Hij kan de vorm en de eigenschappen ervan beschrijven. Maar voor geen goud ter wereld is hij in staat de lamp in te draaien en hem aan te doen. 'Agnosie' is de officiële naam van deze aandoening. Oudgrieks voor 'niet-weten'. De zintuigen zijn niet beschadigd, er is geen sprake van geheugenverlies. Diegene is simpelweg het vermogen kwijtgeraakt om iets als zodanig te herkennen. Ik heb me vaak afgevraagd of mijn moeder ook in de greep was van zoiets bedreigends.

Misschien had ik minder hard over mijn moeder geoordeeld als ze een gewone Russische was geweest, lijdend aan die nationale vorm van het Stockholmsyndroom dat ze patriottisme noemen. Maar dat was ze niet. Ze was, net als ik nu, Amerikaans. Wat meer is, ze groeide op in de met iepen omzoomde straten van Flatbush in Brooklyn, ging in debat over de Amerikaanse grondwet op de middelbare school Erasmus Hall, studeerde samen met de eerste geëmancipeerde meisjesstudenten wiskunde aan Brooklyn College, luisterde op de radio naar Roosevelt's 'Praatjes bij de haard', en zag hoe Cagney met Harlow kuste op het filmdoek in het

Paramount Theatre. Hoezeer ze ook deed alsof ze dit allemaal vergeten was, ik heb nooit geloofd dat die hele jeugd in New York uit het geheugen gewist kon zijn alsof het afbladderende verf was. Tot op de dag van vandaag weet ik zeker dat ze ooit heeft geweten hoe vrijheid rook.